

Entrevista

París, Formentera, Polònia. Fragments de la trajectòria antropològica de Joan Bestard

MONTSERRAT CLUA I FAINÉ¹

 0000-0002-2784-281X

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

HELENA SISTAC GARCIA

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

SARA CASTELLS CABELLOS²

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

SÒNIA ROSSINYOL SOLANELLAS

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

MARTA RUIZ I PALAU

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

revistes.uab.cat/periferia

Juny 2025

Para citar aquest article:

Clua, M., Sistac, H., Castells, S., Rossinyol, S., Ruiz, M. (2025). París, Formentera, Polònia. Fragments de la trajectòria antropològica de Joan Bestard. *Perifèria*, revista de recerca i formació en antropologia, 30(1), 200-230, <https://doi.org/10.5565/rev/periferia.1052>

Resum

Després d'uns anys d'aturada el *Projecte Entrevistes*, dirigit per Montserrat Clua, publica l'entrevista a Joan Bestard Camps, catedràtic emèrit d'antropologia de la Universitat de Barcelona, realitzada el 28 de febrer de 2019 a la UB. Estava previst

¹ Montserrat Clua i Fainé – montserrat.clua@uab.cat

² Fotografies de Sara Castells i Montserrat Clua.

publicar-la l'abril de 2020, però la pandèmia de la Covid-19 ho va impossibilitar. En l'entrevista Bestard explica com va arribar a l'antropologia, la seva estada a París i la seva experiència etnogràfica a Formentera i Polònia. També com va interessar-se pel parentiu i les tècniques de reproducció assistida, així com la seva experiència com a president de l'ICA. Acaba reflexionant sobre la situació actual de l'antropologia.

Paraules clau: Joan Bestard; Entrevista; Història de l'antropologia; Catalunya; Sistemes de parentiu; ICA.

Abstract: *Paris, Formentera, Poland. Fragments of Joan Bestand's anthropological trajectory*

After a several-year hiatus, the *Projecte Entrevistes*, directed by Montserrat Clua, has published an interview with Joan Bestard Camps, emeritus professor of anthropology at the University of Barcelona. This interview, conducted on February 28th, 2019, was initially scheduled for release in April 2020, but the COVID-19 pandemic postponed its publication. In the interview, Bestard reflects on his journey into the field of anthropology, his stay in Paris and his ethnographic experiences in Formentera and Poland. He discusses his interests in kinship and assisted reproduction techniques, as well as his role as president of the ICA. He concludes with his insights on the current state of sociocultural anthropology.

Keywords: Joan Bestard; Interview; History of Anthropology; Catalonia; Kinship systems; ICA.

Helena: Bona tarda, nosaltres som estudiants d'Antropologia de tercer curs de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquí tens la Sara, la Sònia, la Marta i jo soc l'Helena, que ens vàrem sentir atretes per aquesta oportunitat d'entrevistar-lo i col·laborar en el Projecte Entrevistes de la professora Montserrat Clua³. L'entrevista que hem preparat és biogràfica, sobre la seva

³ El Projecte Entrevistes, iniciat per Montserrat Clua l'any 2006, ha realitzat diferents entrevistes que recullen veus destacades de l'antropologia espanyola. Les entrevistes les realitzen estudiants voluntaris que cursen la seva assignatura "Antropologia dels Pobles d'Espanya", dins del Grau d'Antropologia Social

experiència amb l'antropologia, i està dissenyada en tres blocs. En primer lloc, voldríem conèixer els seus temes d'investigació; en segon lloc hem preparat preguntes al voltant del seu recorregut acadèmic; i per últim tractarem temes de tancament, més reflexius, sobre la vostra opinió més personal de la disciplina.

Primer de tot volem puntualitzar de que hem estat capaces de trobar molt poca informació sobre el seu recorregut acadèmic i això ho ha fet tot més interessant.

B: No heu trobat informació. Està bé això. Està tot amagat... [riures]

Helena: Està una mica amagat.

B: Això vol dir que jo no soc molt de les xarxes, eh? És veritat que a les xarxes sempre he tingut dificultat de ficar-m'hi.

Helena: El què sí que hem pogut saber és que heu dedicat gran part de la vostra recerca a les noves formes de família, les noves tècniques de reproducció i el parentiu, i ens agradaria saber per què va decidir dedicar-vos a això.

B: A veure, respondré de manera biogràfica. Jo fa molts anys que vaig acabar la llicenciatura, que és com es deia el grau abans. En aquella època no hi havia les especialitzacions o els diferents graus com hi ha ara, on un podia fer antropologia. Jo havia fet Filosofia i Lletres, com es deia en aquell moment, i ademés havia fet la branca de la Filosofia. Havia de fer lo que es deia la tesina (i ara es diu el TFG) i anava bastant perdut; no sabia exactament què era a lo que em voldria dedicar després d'haver acabat la llicenciatura. També eren uns anys una mica difícils, doncs encara hi havia franquisme en aquella època, i també teníem diferents motivacions, tant polítiques com acadèmiques. I jo recordo que dintre d'aquesta confusió que tenia

i Cultural de la UAB. L'objectiu és conèixer la trajectòria personal i professional d'antropòlegs i antropòlogues referents al nostre país, però també reconstruir a partir de les seves experiències particulars la situació de la disciplina, contribuint d'aquesta manera al coneixement de la història de l'antropologia catalana i espanyola.

vaig descobrir el Claude Lévi-Strauss, que suposo que coneixeu. En aquell moment se'n parlava com una gran novetat. I ademés era un autor lo suficientment potent com perquè no en parlessin exclusivament les antropòlogues, també en parlaven historiadors; i sobretot els filòsofs en parlaven força. En aquella època, si tu volies ser una mica intel·lectual, que era a lo que un aspirava quan estava a la universitat, estava molt ben vist que sabessis francès i que coneguessis el món francès, el món de la cultura francesa. Hi havia Foucault, hi havia altra gent també, i Lévi-Strauss era un d'ells. Era el món de l'estructuralisme, que suposo que ara això ja us sona al passat i ho és el passat! Us estic parlant del passat. I llavors jo —que encara me'n recordo si en faig memòria—, amb un gran sacrifici econòmic vaig comprar *Les structures elementals del parentiu*, nada menos. *Les structures elementaries de la parenté*, perquè estava en francès, no estava en castellà. Perquè sabia que Lévi-Strauss era algú important; segur que n'havia llegit coses en aquell moment, sobretot *El pensament salvatge*, crec jo. Pensava que allà hi havia una cosa. A més jo trobava que era una cosa que per mi era molt original: que per una part era molt racional, pareixia que escrivia com un pensador, com un gran pensador; però per un altra part hi havia una referència empírica molt gran. I clar, en aquella època si feies filosofia la referència empírica no existia, i jo estava com necessitat d'alguna referència empírica. Ho dic molt sincerament: jo crec que em vaig llegir tot el llibre i no vaig entendre res. [riures] Em va fascinar allò del món d'aquells australians, les seccions i subseccions, etcètera. I ademés ho veia tan abstracte que deia: "on està la referència empírica?" Però era una cosa així. Jo que era bastant abstracte (i sempre ho he estat una mica), vaig quedar encantat. Va ser com si m'hagués abduït el llibre.

I llavors vaig decidir (que era lo que havíem de decidir) de què faria la tesina. Vaig pensar —perquè hi havia moltes coses sobre Lévi-Strauss en aquella època—, per què no faig una tesina sobre Lévi-Strauss? Perquè a filosofia això s'admetia molt bé: o ho feies sobre Hegel o ho feies sobre Lévi-Strauss. Vaig estar dubtant, però em vaig decidir per Lévi-Strauss. Aquesta tesina me la va dirigir el Claudi Esteva Fabregat (que suposo que també heu tingut coneixement d'ell), i de fet va ser els primers contactes

Lo primer que havia de fer si volia fer una tesina sobre Lévi-Strauss i Les estructures elementals del parentiu, era entendre el llibre.

amb ell que vaig tenir. Jo havia anat a unes classes que donava a les vuit del matí, on hi anava molta gent, estava pràcticament ple. Però parlava més de l'antropologia Nord-Americana i del relativisme cultural, i allò a mi no m'interessava des del punt de vista intel·lectual.

En canvi, aquella mescla de relativisme amb racionalisme i amb formalisme que era lo que feia en Lévi-Strauss el trobava més interessant. I clar, lo primer que havia de fer si volia fer una tesina sobre en Lévi-Strauss —i además vaig decidir que seria sobre *Les structures elementals del parentiu*—, era entendre el llibre. [riures]

I bé, també em vaig informar; hi havia bastants llibres que parlaven sobre el Lévi-Strauss. En aquella època hi havia una polèmica bastant forta entre Edmund Leach (és a dir, l'antropologia britànica) i Lévi-Strauss, que deia: "No m'han entès. Els anglesos no entenen aquestes coses. Tots aquests són uns idiotes, impresentables". [riures] O sigui, era una polèmica en relació a *Les structures elementals*, no era una polèmica sobre altres aspectes de Lévi-Strauss. Hi havia l'Edmund Leach, el Rodney Needham... Hi havia una sèrie d'antropòlegs —que en aquell moment eren els principals antropòlegs—, que jo també vaig anar seguint i també vaig anar seguint aquesta polèmica. I després hi havia (que això a mi m'agradava; ara no, eh?, però en aquell moment sí), uns matemàtics que formalitzaven encara més els sistemes australians. Quan jo feia filosofia m'havia agradat molt la lògica i entre tots aquests sistemes formals m'hi trobava bé — cosa que ara gens, però en aquells moments sí. I bé, vaig fer una tesina agafant aquesta polèmica i tractant de formalitzar-la una mica més. I jo no sé si aquesta tesina va ser molt... Jo vaig disfrutar, eh?, escrivint-la! Vull dir, és una d'aquestes coses que... I además vaig descobrir (quan ets jove, això jo crec que és important): "Ah mira! Pues no estaria malament dedicar-se a aquestes disciplines que produeixen aquest tipus d'obres". I així ho vaig fer.

Helena: Va ser per això que va anar a París?

En aquell moment jo ja tenia clar que quan un fa antropologia ha de fer treball de camp. Era com una tautologia: en el mateix temps que fas antropologia has de fer treball de camp. I sobretot si vols ser un antropòleg, no?; si vols ser una altra cosa no. Llavors, una vegada tinguent la tesina i volguent seguir fent antropologia, jo havia de veure com podia fer treball de camp. En aquell moment ja hi havia un nucli

dur aquí, a Barcelona, a través d'en Jesús Contreras i els altres..., bé ja els coneixeu. Un nucli en el qual jo, durant aquells moments que feia la tesina, m'hi vaig integrar i teníem uns seminaris i fèiem coses d'aquestes. I jo vaig pensar com podia fer treball de camp fent alguna cosa sobre parentiu. I això sí que era una locura, però bueno. I vaig dir: "clar, si hi ha unes estructures elementals, hi ha unes estructures complexes". [riu] Això pareix ara quasi un chiste, però en aquella època era una cosa molt sèria, perquè clar, era la hipòtesi; i el desenvolupament era que era possible analitzar les estructures complexes del parentiu. I vaig tenir la sort que vaig poder anar a París, a l'École des Études⁴. En aquella època clar, no feien màsters, això no existia. Feien un diploma d'Étude a Profondeur o algo així, que era un grup no molt gran de gent que se preparaven per fer el doctorat.

Llavors, quan jo vaig ingressar en aquest curs a París era l'època en que hi havia en Michel Foucault. Jo anava a les seves classes i seminaris, era totalment impressionat. També hi havia Jacques Lacan, el psicoanalista aquell que era bastant conegut. En fi, hi havia tot un món intel·lectual — estic parlant de l'any 1970, després del maig del 68. Per a mi aquest curs va ser molt formatiu, era així com ho tenien plantejat. A França tenien clar que no hi havia cap llicenciatura en antropologia, a tota França, i aleshores aquest curs era una mena de curs intensiu d'aprendre antropologia en un any per part de gent que ja tenia una certa formació, intel·lectual o acadèmica. Jo crec que per a mi va ser molt adequat, inclús sense buscar-ho. Crec que vaig

Ningú em va dir que fos una locura allò, tothom pensava que es podia fer, eh! Vaig decidir «me'n aniré a Formentera, a estudiar les estructures semi complexes del parentiu». Amb el llibre del Lévi-Strauss vaig agafar la barca i me'n vaig anar a Formentera.

aprendre una mica les bases de l'antropologia, inclús les tècniques. Al mateix temps durant el curs et feien fer unes pràctiques, que jo vaig fer sobre les estructures semi complexes i complexes del parentiu. Ningú em va dir que fos una locura allò, tothom pensava que es podia fer, eh!

⁴ Es refereix a l'École des Hautes Études en Sciences sociales (EHESS).

En aquella època hi havia (perquè després la vaig conèixer, però posteriorment) la Françoise Héritier que ja feia coses sobre les estructures semi complexes. Jo havia llegit tot lo que ella havia publicat, vaig demanar una beca i no me la van donar. Llavors vaig dir: "Què puc fer?" I em vaig decidir per la part més pràctica. Jo soc Mallorquí, de les Balears, i vaig decidir: "me'n aniré a Formentera (que és l'illa més petita), a estudiar les estructures semi complexes del parentiu, a veure com funcionen les estructures familiars i de parentiu en aquell lloc". Amb el llibre del Lévi-Strauss vaig agafar la barca i me'n vaig anar a Formentera. I clar, llavors hi ha això que és lo més interessant que hi ha suposo dintre de qualsevol disciplina, que un s'ha d'enfrontar amb el fet empíric, no? I això de les estructures semi complexes, no sé si sortia tant bé com jo m'havia imaginat... Però sí que vaig fer lo que normalment fa tothom quan fa antropologia, o una de les coses que fa quan fa treball de camp: vaig aconseguir fer moltes històries. No de vida exactament, perquè això era el que en aquella època nosaltres li dèiem "parlar de la família". O sigui, ens reuníem — i anava molt bé, eh?— un parell d'homos i un parell de dones, i parlaven d'una mateixa família, d'una mateixa casa. I parlaven una mica de la historia de la casa, de la família,... etcètera etcètera. I em vaig donar compte de que això fascinava més a la gent que a mi, no sé com dir-ho... O sigui, que els hi agradava molt.

Helena: Fou així com va sortir el tema de la seva tesi doctoral?

Quan un comença a fer treball de camp, sempre pensa que lo que a tu t'interessa no li interessa a la gent que estudies; i jo em vaig trobar una mica amb lo contrari. Que jo crec que els interessava més a ells que a mi, jo no acabava de veure clar què podia sortir-ne... Però a ells els encantava. Inclús els agradava que jo fes esquemes genealògics, aquells així, amb el triangle i el cercle... Jo els feia molt malament, dibuixats així d'una forma molt espontània, i els hi agradava. I llavors vaig estar allà, en temps interromputs, però jo crec que vaig estar-hi més o menys dos anys i mig. A veure, no hi estava sempre i tampoc he fet un treball de camp llarg, però ho teníem molt inculcat dins del nostre hàbit: en aquella època s'havia de fer com a mínim un any de treball de camp. Tot això ho vaig acabar convertint en la tesi doctoral en la que precisament les estructures semi complexes, precisament, no sortien gaire... Però sí que sortien. Jo crec que en això vaig tenir sort perquè vaig anar a parar —

que després vaig saber perquè— a una societat (que no és única i exclusivament Formentera), força endògama.

I ademés a Formentera, que tenia en aquell moment uns 7.000 habitants, la gent es casava molt a prop: si hi havia tres nuclis de població, la gent se casava dins d'aquests tres nuclis de població. I això ho trobava molt interessant quan ho vaig descobrir. Vaig dir: "Ah!, que bé! Aquí ja tenim alguna cosa més concreta!". I llavors jo vaig fer dues coses: primer, un grup de gent amb la qual jo vaig agafar confiança, em deixaren documents notariais de testaments que tenien a casa seva. I a partir d'aquí vaig mirar documents notariais que hi havia a Eivissa (perquè havies d'agafar la barca i havies d'anar a Eivissa, que també era complicat). També vaig mirar documents del Bisbat, sobretot documents que hi havia de dispenses matrimonials. Ells m'ho havien dit: "entre cosins no ens casem gaire, però més enllà de cosins... és igual". I com que hi havia prohibicions de l'església que anava més enllà de cosins, llavors hi havia documents.

És en aquell moment que a mi em va començar a interessar també lo que ara es diu l'antropologia històrica. Encara que no vaig fer molta història, però sí que vaig tractar de mirar el que succeïa entre finals del segle XIX fins tota la part del segle XX; i crec que algunes dades sí les vaig aconseguir. No eren estructures semi complexes però sí que eren matrimonis molt propers, sense que necessàriament fossin matrimonis incestuosos, tal com matrimonis entre parents. Crec que vaig convertir en categoria lo que deia la gent: que "un era de Can tal i de Can qual" (com aquí a Catalunya, no hi ha tanta diferència). Ho vaig convertir com una mena de categoria més antropològica, com la unitat a partir de la qual s'anava desenvolupant el parentiu.

Dues coses. Vaig disfrutar molt fent el treball de camp però no vaig disfrutar tant escrivint la tesis, eh! [riures] I em va costar temps escriure-la. Tampoc tenia la pressió, en aquella època, que haves de ser doctor per ser professor de la universitat. De fet això era una minoria molt minoria. No formava part de la nostra educació sentimental, com ara sí que us passa a vosaltres, que ja vos adverteixen des del principi. Però sí que vaig aconseguir..., bueno no és que aconseguís, que vaig començar a interessar-me molt en qüestions d'història també. Història social, lligada a la història de la família, eh!, no a altres. Jo soc molt monotemàtic, jo puc dir que només he fet una cosa en la meua vida, que és això. I llavors, sí que vaig començar a tenir bastanta relació amb historiadors, amb gent d'història. És a dir que aquest tema (o jo ho vaig concebre així en aquella època, a lo millor jo m'equivoco), interessava més en els historiadors que als antropòlegs o els científics socials. I inclús vaig tenir projectes amb uns historiadors i coses d'aquest tipus, que em va estimular bastant, del punt de vista de veure-ho amb perspectiva més àmplia, no? Jo en aquella època deia que la perspectiva havia de ser la perspectiva europea bàsicament, no? Dic això perquè en aquells moments estava molt en crisi, des del punt de vista de l'antropologia, fer del Mediterrani una unitat. Tothom deia que això era colonial i no sé quantes coses més... I llavors jo vaig buscar un altre tipus de referència. I aquesta referència a mi em va sortir més des del punt de vista de la història i des del punt de vista de la història d'Europa. I en aquell moment sí que és veritat que hi havia un grup, com a mínim, d'historiadors europeistes que feien això.

Això va ser la meva primera entrada en el món intel·lectual de l'antropologia. És a dir, que no em vaig interessar tant per un lloc en concret o per una ètnia en concret (que seria lo més normal dintre de l'antropologia, crec jo), sinó que em vaig interessar més per un tema i una determinada manera de desenvolupar aquest tema.

I llavors jo vaig buscar un altre tipus de referència. I aquesta referència a mi em va sortir més des del punt de vista de la història d'Europa.

Helena: I des d'aquí, com es va interessar per les noves tècniques de reproducció assistida i noves formes de família?

B: Tot està dintre del món del parentiu... Com us ho puc contar? Ho contaré a través d'una anècdota, a veure si després en podem treure alguna conclusió. Jo havia anat bastant a Formentera, però llavors vaig deixar d'anar-hi; durant aquests 15 o 20 anys últims no hi vaig anar. Fa set o vuit anys, un grup de Formentera em van convidar a anar a donar una conferència sobre la família a Formentera. Tothom havia llegit el meu llibre. Em vaig donar compte que el llibre aquest era com una mena de..., tothom el tenia a casa seva, en fi... I llavors jo, com que pensava que m'havien convidat per això, vaig explicar una mica el llibre, encara que era un llibre antic. I els hi vaig dir que això forma part de la història ja, que això ja no existeix. I segueixo mantinguent aquesta idea. Però en el final, perquè pensava que parlava massa del passat, vaig dir: "Bé, si jo ara comencés de nou a fer antropologia a Formentera, preguntaria altres coses. I sobretot preguntaria qüestions sobre els canvis que hi ha hagut en les relacions familiars, divorcis, etcètera...". I també vaig citar la reproducció assistida. No m'ho esperava però després de la conferència va venir molta gent (alguns que ja eren molt grans i jo els havia conegut que tenien 40 anys o una cosa així), i em digueren: "Ah, és veritat això! Jo m'he divorciat, no sé qui també, l'altre té una nena que és xinesa, la de Can tal que va tenir un fill i no volia saber res del pare del fill, etcètera, etcètera...".

A Formentera em vaig trobar amb un espectre que és el mateix que et podries trobar aquí a Barcelona. Allà, en reduït, estaven totes les diferents formes de noves famílies.

És a dir, que em vaig trobar amb un espectre que és el mateix que et podries trobar aquí a Barcelona. Estem acostumats a mirar-ho més com si fos un fenomen urbà i allà, en reduït, estaven totes les diferents formes de noves famílies. Això a mi em va causar un plaer, com qui diu: "Mira! Això són societats que estan canviant. I que tenen la seva pròpia dinàmica". Llavors jo, ja vos he parlat abans, va haver-hi un moment que em va interessar molt la història de la família. Però també veia que era un tema que no interessava a

cap antropòleg, eh! És a dir, que si tu volies anar a un congrés sobre aquest tema havies d'anar a un congrés d'historiadors. Jo ja havia entrat dintre de la dinàmica universitària i llavors vaig pensar que hauria de trobar un tema que no s'allunyés d'això que a mi sempre m'interessava que era la família, el parentiu, però que en comptes de mirar cap al passat mirés cap al futur, o com a mínim que fos un fenomen més en el present. En aquell moment es començava a parlar dintre de l'antropologia del què en aquella època se'n deia les noves tècniques de reproducció assistida, o bé des del punt de vista del parentiu o bé des del punt de vista mèdic. I jo, clar, em vaig ajuntar amb els de parentiu, perquè d'antropologia mèdica poc sé i no en sabia res en aquell moment.

Llavors vaig tenir l'ocasió de tenir bastanta relació intel·lectual amb la Marilyn Strathern, que era una professora de Cambridge que ha tingut molt de prestigi i va ser una de les primeres, dins del món de l'antropologia, que va obrir aquest camp. O sigui, de mirar aquesta qüestió de la reproducció assistida des del punt de vista del parentiu, no des del punt de vista mèdic, de l'antropologia mèdica o de la medicalització de la reproducció. I llavors, jo, amb algunes de les seves deixebles (gent que havia fet el doctorat amb ella), vàrem decidir que havíem de fer un projecte. I aquest projecte el vàrem idear precisament partint del principi de que potser la gent no és experta en medicina reproductiva, però sí que és experta en parentiu. En el sentit de que és una experiència col·lectiva i que aquestes idees del parentiu són idees que serveixen per pensar això que els gàmetes estan fora, que hi ha donacions, etcètera. Això era el nucli de la nostra primera idea i vam muntar un

equip de diferents països i vam demanar una beca europea. I a la primera ens la varen donar, ens van donar els diners per fer la recerca, cosa que és pràcticament impossible avui en dia!

I la gràcia —que per mi va ser molt important—, és que discutíem antropòlogues i algun antropòleg (és així, eh!) i fèiem recerca sobre un tema en comú, però ens vam donar compte que les perspectives nacionals eren molt diferents. És a dir, va ser un grup que també hi havia gent de diferents llocs, com Lituans, i vam veure que, per exemple, les persones que eren de l'equip del nord, escandinaus, parlaven de la reproducció assistida d'una manera molt diferent de com nosaltres en parlàvem. I bé, era una cosa que en aquell moment començava i no se'n sabia molt. Les legislacions també eren molt diferents segons el país, i el tipus de relacions i el que s'admetia a un lloc o a un altre, també era molt diferent. El que jo sempre he valoritzat molt d'aquesta experiència és que vàrem organitzar seminaris entre nosaltres mateixos —que ens veiem una vegada al mes a diferents països (que també servia per viatjar, no? [riu])— i discutíem sobre aquestes qüestions. I d'això varen sortir dos o tres llibres, vàrem fer bastanta feina sense quasi donar-nos compte de què fèiem. Va ser una cosa molt agradable. Això per mi va durar fins a un moment en què ja no sabia com abordar la qüestió, i llavors es va acabar. Si agafeu el meu llibre que és *Parentesco y modernidad*⁵ veureu que és un llibre que diu el que jo acabo de dir però d'una altra manera. És a dir, és un llibre que comença molt amb història de la família, història del parentiu,... és una mica pesat. I el darrer capítol és el capítol que parla precisament de la reproducció assistida, faig un salt cap allà. Aquest últim capítol el vaig escriure a Cambridge, de la mateixa manera que vaig escriure a Cambridge el projecte. Jo tot ho he fet fora, aquestes coses. El llibre *Parentesco y modernidad* l'havia escrit a Florència, a l'Institut Europeu⁶, però l'últim capítol el vaig escriure a Cambridge i la influència de la Marilyn Strathern i tot el grup aquest estava molt present. Que és el què després em va servir per escriure el projecte.

⁵ Joan Bestard Camps, *Parentesco y modernidad*, Barcelona: Paidós, 1998.

⁶ Es refereix al *European University Institute*.

Helena: Això que ens estava comentant del treball internacional i haver de treballar en aspectes que es poden abordar des de tantes visions diferents, l'ha obligat a treballar amb altres disciplines?

B: Jo hi vaig treballar bastant, però no ho veia com una cosa imposada. Sobretot la història, a mi em va sortir així... I l'altre, que suposo que em demanaves més per la reproducció assistida, els equips tots eren d'antropologia. Excepte un que era de Dret, per veure com es feien les lleis en aquella època, i un altre que era dels mèdia, o sigui, com es representa dintre els mèdia. La sinèrgia interdisciplinària no et dona els diners, o sigui..., més val que penseu en això, eh! [riures] Ara s'ha de ser interdisciplinar, però ens havíem auto-limitat una mica la interdisciplinarietat perquè volíem veure com aquestes qüestions es podien abordar des de l'antropologia. En un moment en què tot començava, eh! No vull dir que sigui un pioner, però sí que... [sospira] A veure, el grup de la Strathern ja havia fet una recerca a Anglaterra, hi havia una americana que n'havia fet una a Estats Units i llavors, va començar a expandir-se més dins d'Europa. Però, sobretot, jo crec que el canvi radical d'aquestes qüestions va ser quan hi va començar a haver estudis a altres països. Això va començar sobretot en els països islàmics: a Egipte, i d'Egipte cap a l'Orient Mitjà, cap a Iran sobretot, i ara ja n'hi ha per tot arreu. L'antropologia lo que ha fet ha estat utilitzar el seu *background* de varietat cultural per analitzar aquest fenomen a diferents països, que pràcticament tots el tenen. Jo en aquests treballs no hi he participat, o sigui que no en sé res.

Una de les hipòtesis que vaig treure d'aquesta recerca és que les tradicions religioses dels diferents països tenien influència sobre com es tractava la qüestió de l'origen de la vida.

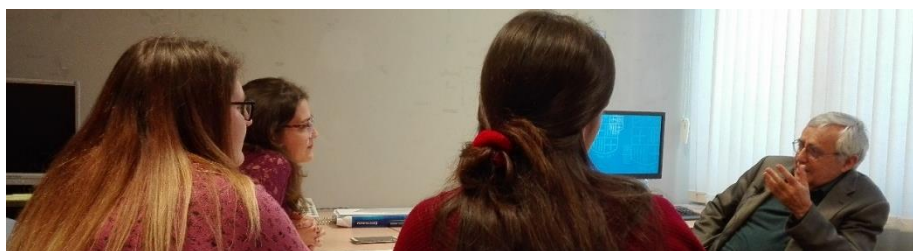
Llavors una de les hipòtesis que jo vaig treure d'aquesta recerca —que era interdisciplinària també—, és que les tradicions religioses dels diferents països tenien influència sobre com tractaven aquesta qüestió. És a dir: la hipòtesi menys general era que la religió pensa que té capacitat, té legitimitat, per parlar de la vida i l'origen de la vida, etcètera. I llavors jo vaig pensar que no estaria malament anar a un país catòlic catòlic. Que no sigui aquí [Espanya], eh, perquè aquí tots som molt seculars. Aquí hi havia una contradicció perquè és un país catòlic, però les lleis de reproducció assistida són unes de les més liberals. Són liberals en tots els sentits, inclús en que tot és privat. Llavors vaig començar a pensar quin podia ser el país i vaig decidir que ho podria fer a Polònia. Haig de dir que jo vaig aprendre polac, eh! [riures] Home..., a comunicar-me en polonès, eh! Ara ja ho he perdut una mica però. De totes maneres aquesta primera idea d'abordar aquesta qüestió a Polònia, me va ser molt difícil, pràcticament impossible. Mmm... no hi havia manera de poder parlar amb la gent sobre aquesta qüestió. Me deien: "n'hauria de parlar amb el bisbe"... [sospira] És que és una cosa molt insensata això de preguntar "què penso jo", no? Perquè aviam, sobretot aquestes religions tenen especialistes, i em deien "parla amb ells, no parlis amb mi"... És com algunes vegades, en determinades societats més tradicionals, quan fas algunes preguntes et diuen: "no, això ho saben els ancians, demana-ho a ells". Llavors, els ancians en aquest cas, eren les autoritats religioses.

Helena: Ostres, i què va fer doncs?

Jo vivia a una zona en el sud-est amb frontera amb Ucraïna. No vaig estudiar la reproducció assistida allà, però sí que vaig començar a veure una cosa que me va acabar interessant, que era sobre la identitat en una zona de frontera. Era una zona entre Ucraïna i Polònia on hi havia dues religions: una religió que era catòlica però amb ritual ortodox —que són els greco-catòlics (que aquí els hi diuen els "uniatas" , però el terme està mal vist, és com un insult per ells allà, eh?)— i llavors hi havia els catòlics. Els catòlics eren la majoria i aquests uniats eren una minoria. I em va començar a interessar més la relació d'aquestes minories amb la majoria, que la qüestió de la reproducció assistida que veia que no interessava a ningú. [riu] Bueno, sí que interessava; lo que no els interessava era parlar amb mi sobre aquestes qüestions, eh? A lo millor és que no vaig saber obrir mai el camí. Ademés me veien massa gran de: "Ui, este iaio, perquè li interessa això?" Sí, sí, coses i qüestions

d'aquest tipus. I llavors, em vaig dedicar, aquests últims anys, a bàsicament viatjar a Polònia, a estar temporades allà. Algunes vegades vaig elegir la primavera-estiu per no haver d'agafar l'hivern, eh? Vaig estar-hi un hivern i va ser... Buf!! [riures] Va ser molt fred, eh?! Ademés era complicat inclús comunicar-se amb la gent, no? Tot nevat que quasi no hi havia gent. I si només pots beure Vodka, tampoc et comuniqués. [riures]

Però sí que vaig trobar un camí, més o menys, que era un camí més lligat a la religiositat i a la identitat. I un altre camí que jo encara no entenc com va anar però que va ser molt interessant: vaig començar a relacionar-me amb un grup de catòlics que diríem integristes. Integristes, ja m'enteneu, no?, radicals d'extrema dreta. Perquè allà funcionen bastant. El dia que arribava hi havia una manifestació d'aquest tipus i jo me'n vaig a començar a preguntar i vaig acabar relacionant-m'hi. I vaig estar així, durant quasi tres mesos, anant amb ells, eh? Cosa que a mi me creava inclús problemes..., jo mai havia estat amb una cosa d'aquest tipus. Però ho vaig trobar molt interessant perquè vaig pensar: en l'antropologia lo que es demana és que estiguis en espais o en relacions que no són les pròpies teves, no? I llavors això me causa problemes a l'hora d'escriure; no sé encara quin to agafar. Jo mai no he estat crític. O sigui, si fas antropologia això de criticar a la gent que tu estudies, no em sembla bé. Trobo que és una traïció ademés, pràcticament. Són gent que t'han posat..., que han confiat en tu, no? I és lo que faré ara si tinc temps. Estic escrivint, he publicat algunes cosetes que no heu vist però, estan amagades. [riures]

Helena: Molt bé. Doncs ara, abans de passar-li la paraula a la meua companya, vull fer-li dues preguntes que són més tècniques, de la seva recerca. En primer lloc, ens preguntàvem si el fet de ser un home que treballa en un camp on és possible que hi hagi un biaix de gènere...

B: Sí.

Helena: ...vostè mateix ja ens ha comentat alguna cosa sobre que tot eren dones, no? Doncs voldríem saber si aquest element ha provocat algun tipus d'impediment o ha notat algun efecte sobre la recerca o els seus resultats.

B: Sí, bé..., a veure. Jo sempre he tingut en compte molt el gènere, però ha estat, no ho sé, perquè quasi bé totes les recerques les he fet amb dones, eh? [riu] i sempre m'ha anat molt bé. Vull dir que això és un aspecte molt personal. Perquè vegis això del gènere: quan feia treball de camp a Formentera, jo recordo un dia, al principi, que m'havien convidat a una matança de porcs. Això és tota una festa familiar, més que familiar, i jo hi vaig anar. Era molt al principi i hi havia molta gent allà dins que no coneixia, o que l'havia vist per primera vegada. Jo coneixia més les dones que els homos en aquell context, i clar, em vaig posar amb les dones perquè me sentia cohibit de parlar amb els homos... I a l'hora que se començava el sopar els homos van seure aquí i les dones aquí. [gestualitza espais oposats] I clar, com jo parlava amb les dones, me'n vaig anar a seure amb elles. I llavors, hi va haver un moment que me'n vaig donar compte i vaig dir: "Osti, què ha passat aquí?" Sentia que no estava en el lloc correcte, eh? Inclús suposo que algú m'ho havia fet veure, però inconscientment o per algun gest. I hi va haver un homo (que després vaig ser-ne molt amic, vaja que em va anar molt bé) que em va dir: "Vingui cap aquí, vingui cap aquí!" [riu] i llavors això em va salvar d'aquesta situació. I llavors amb això va passar que també me vaig poder relacionar amb homos, no?

Perquè al principi, clar, aquestes qüestions de família i tot això, n'hi ha moltes que són molt més femenines que masculines, eh? I llavors, en la reproducció assistida, a mi em va cridar molt l'atenció la facilitat com les persones t'expliquen coses íntimes sense cap problema.

Algunes vegades, quan fas treball de camp, penses que hi ha coses que no te diran o que és molt complicat que et diguin, pel gènere o pel que sigui. I llavors, jo sempre me sorrenc: "Ai! I m'ho conten!"

Sara: Què vols dir amb coses íntimes?

B: Íntimes. Per exemple, quan tens la menstruació i coses d'aquest tipus, que jo penso que al metge és normal que li expliquis però a mi.... A mi em sorprenia molt. Clar, les dones que fan reproducció assistida necessiten hormones. I llavors m'explicaven quan se posaven les

hormones, i me mostraven la panxa i em deien: "Mira, m'ho poso aquí". [riu] I llavors, vaig pensar que és curiós això, que pareix que és una cosa... Jo no havia tingut mai en la meua vida un llenguatge, una relació d'aquest tipus amb dones. Així, que m'ho expliquessin d'aquesta manera. I és una cosa que crec que vaig anar aprenent. Que algunes vegades, quan fas treball de camp, penses que hi ha coses que no te diran o que és molt complicat que et diguin, tant pel gènere o pel que sigui. I llavors, jo sempre me sorrenc i dic: "Ai! I m'ho conten!". Em sorprèn, eh?

Per exemple, a mi em va sorprendre molt a Polònia, quan estava amb aquell grup "integrista" (ja m'enteneu què vull dir, integrista és un mal concepte, eh?), que jo els hi vaig dir que era ateu. No vaig dir agnòstic, vaig dir ateu. I que jo m'interessava pel fenomen religiós però no era creient... i ningú va tenir cap problema! Almenys que jo sàpiga, eh? [riures] Recordo que hi havia dos capellans també i de tant en quant me feien discutir coses així sobre l'existència de Déu. Però no era un problema, eh? Jo quan ho vaig dir, ho vaig dir per ètica professional. Però vaig pensar: "Ui, dic això i em faran fora!". I no, jo crec que inclús els hi va interessar més. Devien pensar: "Mira, el convertirem" o qualque cosa d'aquestes. Sí, hi havia un punt d'aquest tipus, almenys jo ho crec. Mai se va expressar, però sí que hi era, perquè les preguntes que em feien algunes vegades tenien que veure amb aquestes coses.

Lo que no he fet mai és un estudi de gènere dintre la família, en el sentit pur i exclusivament. Cosa que jo crec que s'ha de fer, eh? Ja he animat a altres a que ho facin. Sí que crec que s'ha de fer, que no l'he fet perquè he acabat la història.

Helena: Centrant-nos en les noves tècniques de reproducció, vostè ha dit que no interessen a ningú, però a la vegada, són temes que estan als mitjans de comunicació i en boca de tothom. Llavors, ens preguntàvem si vostè creu que el fet de ser temes candents pot fer que s'hi dediquin més diners dels que es destinen a la investigació antropològica a altres temes que no ho siguin tant.

B: Mmm..., és probable. De totes maneres, a veure, hi ha unes directius molt clares dels tipus de projectes i aquest tema tant específic jo no l'he vist mai, eh? Però sí que hi ha qüestions sobre transformació i coses d'aquestes. És a dir, quan abans vos deia: "vaig deixar de fer història, i vaig passar cap el futur", sense ser una decisió estratègica "d'aquí hi ha més diners que allà", sí que me'n vaig donar compte que hi havia més diners. Bé, ja vos he dit que nos van donar un projecte europeu immediatament, no? Clar que havíem triat molt bé els grups: hi havia grups de Cambridge, grups de Oslo, de l'École, del CNRS, etcètera, etcètera. Però, sí, sí, segur. Però jo crec que també els projectes se poden adaptar millor. Hi ha temes que no interessen. Jo crec que en qualsevol ciència o les disciplines nostres, quan investigues i després escrius necessites que algú t'ho llegeixi. És a dir, és un retorn cap al públic, no? I clar, és evident que hi ha temes que poden interessar més que altres. I jo crec que també és molt legítim buscar temes que interessen, perquè si no te quedes sol, i sol tampoc no acabes desenvolupant les coses. Això és molt complicat, eh? No és tan simple com això, quan ho fas. Però sí que ho has de tenir en compte; que hi ha una part de la recerca que és l'escriptura, o el vídeo, o lo que sigui. I llavors, aquesta part és una mena de retorn. Primer a la societat. I què és la societat? Una, és els teus companys, que com a mínim se n'enterin de lo que fas, no? I després és el públic en general. No sé, jo ho veig així.

Marta: Aquí comencem amb el segon bloc de preguntes. Com ha dit l'Helena, volíem parlar una miqueta del recorregut acadèmic. Tot i que ja ens ha parlat una miqueta dels estudis i del treball de camp, una de les preguntes que ens fèiem era com va decidir vostè portar la seva carrera de l'antropologia cap a l'ensenyament. I si en aquest període de passar a ser professor va interrompre per complet el que seria el treball de camp (com les investigacions a Polònia) o si ho va anar combinant amb la docència.

B: Forma part de la meua història acadèmica que quan jo tenia el doctorat va sortir una plaça d'investigador en el CSIC (el *Consejo Superior de Investigaciones Científicas*) i jo vaig dir: "Doncs jo m'hi presento, perquè estic més d'investigador que com a professor" i me van suspendre. [riures] I també hi havia en Jesús Contreras. Era cap a l'any setanta i pico, vuitanta potser. Va ser una de les primeres places que varen sortir aquí [a Barcelona]. Jo vaig estar molt content de que em suspenguessin de totes maneres. No perquè et suspenguin, no?, però tampoc veia clar que tot se reduís a la investigació. I veus, aquesta cosa d'estar amb estudiants a mi m'agradava i sempre m'ha agradat. Llavors, a veure, no va ser un trauma per mi que em suspenguessin. No va ser una cosa agradable tampoc, eh? [riures] Vull dir, clar, vols que te reconguin, no? I llavors hagués pogut decidir "pues ara no ho vull!". [riures]

Però a veure, això de com fer la docència i la recerca... Nosaltres havíem inventat aquest sistema dels semestres: acumulàvem docència en un semestre i llavors hi havia un semestre buit. És així com vaig fer lo de Polònia. Per això ja deia que buscava la part de la primavera, eh?,

però també depenia. I fèiem el treball de camp; en comptes de fer-ho un any sencer ho fèiem amb menos temps. És complicat perquè també has de publicar i has de fer moltes coses... Ara no ho sabia fer ja, eh? [riu] però sí que es fa, tampoc és tant. I veus que més o menys tothom fa lo mateix en el món, no és una cosa exclusiva d'aquí. I jo sempre penso que poder parlar amb estudiants va molt bé. Ara que parlàvem de públic, és el primer públic que tens. I que és molt reconfortant, més de lo que vosaltres vos creieu. Almenys per mi sempre ha estat així. Vosaltres vos creieu que no, que els professors no disfruten, però disfruten... [riures]

Jo sempre penso que poder parlar amb estudiants va molt bé. És el primer públic que tens. I és molt reconfortant, més de lo que vosaltres vos creieu.

Helena: Es veu, es veu.

B: Bueno, doncs retiro lo que he dit. [més riures]

Marta: I heu ensenyat sempre aquí a la UB o heu treballat en altres universitats?

B: No, bàsicament a la UB. He fet allò que vos deia de professor visitant, però això és una altra cosa, està més lligat a la recerca que a l'ensenyament reglat. A veure, ara torno a fer història [riu], però la nostra generació —o jo almenys (però no, parlant amb tots coincidim)— teníem consciència de que mos anàvem fent antropòlegs i que ens anàvem formant; que havíem tingut una formació bàsica pràcticament inexistent. Això es podia solucionar de moltes maneres, no?, i les classes eren molt formatives en aquest sentit. Però jo també vaig buscar tenir estades a diferents universitats, bàsicament de França i Anglaterra.

Sara: Era per donar classe?

B: No, no, per fer seminaris i estar de *Visiting Professor* que li diuen. Que participes, que coneixes millor com funcionen els departaments, quins són els seminaris, quines són les línies de recerca, etcètera, etcètera, i llavors estàs més integrat. I això jo sempre ho vaig fer una mica amb aquesta consciència de que ens faltava coneixement. Encara que jo ja vos he dit que havia tingut sort, que havia fet aquest curs a França. Per veure com funcionen les altres universitats també va molt bé. Almenys va ser lo que a mi em va anar bé. Ara hi han més relacions. Vull dir, ara tots vos us n'aneu, no?

Sònia: Sí.

B: No esteu un curs fora?

Sònia: Bueno, és optatiu però hi ha molta gent que marxa.

B: Bé, doncs això.

Montse: Em permeteu fer una pregunta? Tu quan vas presentar la tesi, vas començar a fer classes aquí a la UB de seguida?

B: No, jo vaig començar a fer classes a la UB i després vaig presentar la tesis.

Montse: Això va ser abans de fer la recerca a Formentera?

B: No, ja havia fet la recerca lo que passa és que no havia acabat la tesis.

Montse: I has estat fins l'any passat professor, que et vas jubilar.

B: Sí, sí, exacte. Però vull dir que era una cosa bastant normal llavors.

Montse: Sí, per això pregunto perquè sé que també va passar amb altres professors de llavors com en Contreras, en Frigolé...

B: Sí, el Contreras, el Joan Frigolé, el Prat... Sí tots; no érem doctors. N'hi havia molt pocs de doctors. O sigui, que si fos ara no haguéssim passat ni un! [riures] És que en aquella època ser doctor era, quasi quasi, com el final de la història, més que el principi, eh? Imagina't! [riures] No era exactament així, però sí que era una cosa molt de... Després de bastants anys i que estaves molt assentat dins de la universitat, llavors feies la tesi.

Sara: O sigui que et podies permetre com tenir temps per anar-ho... cuinant, no?

B: Sí, tenies més temps per anar-ho cuinant... Jo crec que tenies l'inconvenient de que tenies massa temps, per dir-ho així. [riures] Vull dir que no tenies una cosa de dir: "això s'ha d'acabar". A mi em va passar això. Ara no, ara és impossible fer-ho

així, però trobo que tampoc estava bé que es fes en aquell moment. Però això són circumstàncies històriques.

Sònia: Passant de la docència i tornant al treball de camp —que ja has obert tu abans el tema de que a part d'estar a les Balears també vas anar Polònia, et volíem preguntar respecte com t'havien afectat dos factors al fer treball de camp. Primer una mica el context polític d'allà; per exemple, si vas notar d'alguna manera que el factor de la caiguda de l'URSS travessava el fet de que tu estiguessis fent treball de camp.

B: Està bé tot això. A veure, ja que em demanes el context polític, jo vaig fer el treball de camp a Formentera i encara hi havia el Franco, eh? Vull dir era l'època franquista. I inclús molta gent em va criticar de que no treia aquesta qüestió. Ho hagués pogut treure, però en aquell moment no se m'ocorria com... No era de família això. [riu] I vaig ser criticat durament sobre això. I a veure, Polònia... Això ja és una història més llarga. [sospira] Era en democràcia, quan hi vaig estar. Quan va caure el mur de Berlín va ser quan vaig començar a anar a Polònia. I vaig quedar fascinat. A veure, nosaltres aquí a Espanya teníem molt idealitzat el comunisme i el partit comunista. I en canvi a Polònia en el final, a la caiguda del mur de Berlín, el partit comunista polonès era com una mena de partit totalment marginal. Havia perdut tot el seu poder, si és que n'havia tingut mai. I si n'havia tingut era en termes dictatorials. Es pot justificar en termes de context i despolitització, però lo que la gent veia —i jo vaig parlar amb bastanta gent en aquell moment—, era que finalment s'havia acabat una dictadura. Com nosaltres a Espanya o aquí a Catalunya dèiem "finalment s'ha acabat una dictadura" (que ja començava a ser hora!). I que hi havia una mena d'alliberament en aquest sentit; que també va travessar tota Europa però jo ho vaig veure a Polònia. Vaig veure també Polònia en un moment d'una crisi econòmica que no havíem tengut aquí, eh?, ni ara ni després de Franco. Vull dir una crisi econòmica en què pràcticament totes les botigues estaven buides. O sigui, no hi havia res per comprar i és la imatge que a mi em va quedar més clara. A Varsòvia hi ha una gran plaça, no sé si heu estat mai a Varsòvia.

Entrevistadores: No.

B: A Varsòvia hi ha una plaça enorme que hi ha una torre que és estalinista, enorme, eh, que era el *Pałac Kultury*, el Palau de Cultura. És dues o tres vegades més gran que la Plaça Catalunya, per dir-ho així, per tenir alguna referència. Entorn en aquesta plaça hi havia gent que venia coses, però clar, com que és tan gran hi havien milers de persones. Jo anava amb un que coneixia i li dic: "I això què és?", i em diu: "Ah! Això és el mercat lliure. La teoria de l'Adam Smith una mica més sofisticada. Això és l'inici de tota una altra economia que serà l'economia de mercat." Suposo que ja sabeu que en els països comunistes hi havia hagut uns grans magatzems, que eren estatals, que hi venien de tot. Tenien un nom que ara no recordo. I llavors aquests magatzems estaven buits, no hi havia ningú. I tothom comprava a fora, eh? I allà podies comprar des d'un trajo fins una... Ah sí! I hi havia una cosa que podies comprar molt, que era fantàstic: eren disquets de rock, de country... i tot això. Que ademés tothom estava més encantat amb això: "finalment podem escoltar els Beatles tranquil·lament!". [riures] I jo, aquesta mena de contrast entre la transició espanyola (que ara està en crisi) i la transició polonesa, em va cridar molt l'atenció. I això anava més enllà de tots els esquemes que jo almenys tenia, els esquemes polítics i sobre el seu funcionament. I aquí hi havia una cosa "at home" també...

Aquesta mena de contrast entre la transició espanyola (que ara està en crisi) i la transició polonesa, em va cridar molt l'atenció. Però jo crec que vaig trobar més exòtic Formentera que Polònia.

Sònia: Precisament et volíem preguntar sobre la diferència que hi ha entre fer treball de camp aquí, al teu lloc de naixement (el que s'anomena "at home"), i fer-ho en un espai llunyà o diferent al que tu ja coneixies.

B: Sí, n'hi havia moltes. Però també és que era un context molt diferent. Jo a Formentera havia anat a una illa, o sigui, a un espai molt concret. Era, podríem dir, una transició d'una societat agrícola a una societat turística, més

que industrial. En canvi, allà a Polònia jo vivia en el sud-est, en una mena de ciutat com Vic, per entendre'ns així ràpidament. Tenia tantes esglésies com a Vic. [riures] I llavors, clar, el context era molt diferent també. A Formentera creaves xarxes però era fàcil que tothom te reconegués al cap de dos o tres mesos. A Polònia, ara hi vaig

anar aquest estiu i em van reconèixer, però molt poca gent. Vull dir, hi ha molta gent que no coneixes. No és lo mateix treballar amb un medi rural, diguéssim, que treballar amb un medi urbà. Llavors hi havia aquestes qüestions.

Una de les qüestions molt interessants és la llengua. Jo tampoc era fluid en polonès, eh? Perquè ademés el vaig aprendre tard i aquestes coses no s'han de fer així. Hi ha un perill també: que vagis i només parlis amb els que saben anglès, que hi ha molta gent avui en dia en el món que sap anglès. Però si saps una mica de llengües ja sí que t'entenen.... Al principi que hi vaig anar, hi vaig anar per fer un curs de polonès, vaig començar així. I per cert que hi havien dos o tres antropòlogues que són nord-americanes que també que volien fer el mateix que jo en aquest curs. [riu] Polònia té molt d'interès a Nord-Amèrica.

Però a veure, jo Formentera ho vaig veure molt raro! [riures] Molt extern a la meua experiència. Jo era de Mallorca, havia viscut sempre no en un poble sinó a ciutat, a Palma, i estava acostumat a la vida més de Palma. I vaig allà i..., jo no havia... La primera vegada que havia anat a una matança d'un porc va ser allà aquell dia, que em van dir "vostè que fa aquí amb totes les dones?". [riures] És a dir, no hi havia estat mai, no? I ho trobava bastant... Jo crec que vaig trobar més exòtic Formentera que Polònia. Polònia, entre que tots eren catòlics... , a mi me recordava a la infància. Era diferent, sobretot el país. Però clar, aquestes coses són molt personals. El paisatge és molt diferent, et trobes un altre món i la gent és..., és dura, eh? A més, des del punt de vista de l'antropologia, és més interessant trobar-se sol a un paisatge així fred i dur que un paisatge mediterrani, que mira, te trobes sol i te'n vas a la platja i s'ha acabat, eh? [riu] En canvi allà no tens més alternativa que quedar-te sol o anar a veure a algú.

Sònia: Després, canviant una mica de tema, més enllà de ser antropòleg acadèmic hem vist que has fet diferents tasques de difusió: que has fet aparicions en programes de tele, de ràdio, culturals, i que també vas estar escrivint una columna al diari de La Vanguardia que es deia *Cultures*. Creus que hi ha algun dèficit respecte la tasca de difusió del coneixement antropològic? Creus que treballar temes d'investigació tan candents, que estiguin de moda, pot ajudar a que es faci més ressò del que és la recerca

antropològica? O sigui, per exemple: si parles de noves formes de parentiu o de família, com que aquest tema potser està en boca de tothom, que sigui més fàcil com entrar i dir: "Ei, som antropòlegs i estem aquí fent feina d'això", difonent la tasca dels antropòlegs.

B: Ja, ja. Jo no em pensava que fos difusor però sí que és veritat. [riures]

Helena: És el retorn del què estudiem.

B: Sí, Sí! A veure, jo sí que he tingut una cosa clara —que al principi no la tenia clara però al cap dels anys l'he tingut clara i he procurat complir-la—, i és que moltes vegades estem obligats a participar en la difusió pública. És a dir, que si et criden a la televisió o a la ràdio per algun programa, jo m'ho penso molt per dir que no, perquè penso que és com una obligació. Jo me'n recordo que això n'havíem parlat sempre amb un antropòleg (que vivia a Oslo i que se va morir), i me deia sempre: "És que estem obligats a això, eh? No es una cosa d'aquestes que puguis decidir per tu mateix". I em va convèncer això. No és que m'hagin cridat moltes vegades, però les vegades que m'han cridat sí que trobo que és com una mena d'obligació això de fer ressò de l'antropologia. Però sobretot, de fer ressò de que l'antropologia és capaç de tractar un determinat tipus de temes, el que sigui, segons lo que et demanen. Tampoc és que jo sigui mediàtic, eh?, això és un altre tipus d'antropòleg. Però sempre dintre l'acadèmia hi ha aquesta cosa dels mèdia, com mal assimilada...

I això de *Cultures* de La Vanguardia va ser una temporada; era que de tant en quan me demanaven algun article que era de cultura. Això va durar un temps i després va desaparèixer de la mateixa manera que va néixer. Vull dir que no me'n recordo molt bé de l'inici [riures] i al final es va morir i ja està, com són les coses d'aquest tipus.

Trobo que és com una mena d'obligació fer ressò de que l'antropologia és capaç de tractar un determinat tipus de temes, el que sigui.

Sònia: Per últim, sabem que vas estar dirigint l'ICA (Institut Català d'Antropologia), i ens agradaria que ens expliquessis com va ser el teu recorregut per la institució: com vas entrar i com va ser l'experiència?

B: A l'ICA? És una altra d'aquestes coses que jo vaig pensar que n'estava obligat. Obligat en aquest sentit diguéssim quasi professional, no? Si tu ets antropòleg i hi ha una institució com és l'ICA —que quan la van crear l'han considerat important—, si en un moment determinat has de fer de president, s'ha de fer. [riu] No és que he lluitat per a ser elegit sinó tot lo contrari, eh? Ademés així anava, no? Hi ha un moment que està bé dedicar temps a... Això ho heu de prendre en termes durkhemians. O sigui, hi ha aquesta part més individual, que tothom ho fa, i després hi ha les institucions. I un està íntimament lligat a les institucions. I si les institucions en un determinat moment et demanen coses... Jo per tot allà on he anat, m'ha agradat, eh? Vull dir, això de l'ICA me va encantar també, no us penseu.

Estic ben content de la meua etapa a l'ICA, a pesar de que necessitava temps i energia! És una altra d'aquestes coses que jo vaig pensar que n'estava obligat, en aquest sentit professional.

Perquè a veure, amb l'ICA jo sempre penso que hem fet una cosa que per mi és molt interessant (o al menos penso que val la pena que s'hi pensi): que és que una institució petita, quasi inexistent des del punt de vista de la seva organització o estructura, ha tingut molta repercussió. Repercussió social a nivell d'aquí però també a

nivell internacional. Hi ha molts d'antropòlegs i antropòlogues del món que saben que existeix l'ICA i que el tenen com un punt de referència. Jo quan estava de president recordo que estàvem a un subsol petit, era una imatge... i vam organitzar un congrés internacional enorme, eh?, que vam omplir dues facultats. A veure, jo havia estat secretari de l'EASA (*European Association of Social Anthrology*) i al mateix temps era president de l'ICA. I amb l'EASA vàrem decidir que faríem un congrés a Barcelona, que jo crec que va ser important perquè sinó tots els congressos els feien a Europa de l'est. Algun al sud n'hi ha d'haver, no? [riu] Gràcies a l'ICA vàrem poder muntar un congrés que és aquest que vos dic que vàrem omplir les facultats. Hi va haver moltíssima gent. En aquell moment la idea nostra era de que l'antropologia catalana que es feia aquí es veiés a tot el món; al menys al món

europèu que era d'allà d'on venien més congressistes. Però allà venien pràcticament tothom, tots aquells que llegiu i els que no llegiu, hi estaven tots. I llavors, jo crec que això va ser bastant interessant.

Hi ha una altra cosa molt interessant a l'ICA, que és que publica una revista. Que és una feina fer aquestes coses, eh!, és molt dur fer-ho. Però també crec que són coses que s'han de fer. Estic ben content de la meua etapa a l'ICA, a pesar de que necessitava temps i energia això!

Helena: Recordeu entre quins anys hi vau estar, més o menys?

B: Ai! Això ho hauria de mirar. No, no. Jo amb això dels anys..., ho sento perquè te puc dir el 2050! [riures] Soc molt poc precís amb això.

Sara: Per acabar ja, les últimes preguntes són una reflexió més personal sobre l'antropologia. Al llarg del seu recorregut dins l'acadèmia —i tenint en compte que quan vau començar l'antropologia no s'ensenyava—, heu pogut copsar alguna diferència en relació en com s'ensenyava i com es practica ara? Heu pogut notar algun canvi?

B: Ah, radical! Sí, a veure... Això suposo que ho heu sentit d'altres, seré curt. A veure, nosaltres (aquest grup del que estàvem parlant que ens coneixíem, del Jesús, el Frigolé...), quan vam començar a fer antropologia estàvem molt interessats en conèixer la Península Ibèrica i per això fèiem antropologia "at home". I per què estàvem interessats? Suposo que hi ha un element molt personal, però sí que hi havia un element més general, més social, que és que hi havia un canvi social molt gran; i que ademés hi havia molta immigració. I d'aquesta immigració, a Barcelona per exemple, quasi no coneixíem res. O sigui, de la mateixa manera que jo crec que ara la gent se pot interessar per Llatinoamèrica o per Pakistan o per allà on sigui, perquè veu gent d'aquestes zones aquí, nosaltres vèiem gent d'altres zones més properes però que també tenien aquest aspecte de migrants. Jo crec que aquest va ser un dels motius pel qual a nosaltres ens va interessar això. No és tant estudiar, no sé, algun país exòtic —inclús hi havia una crítica a l'exotisme i aquestes coses, no?—, sinó d'estudiar quelcom que estava més proper. Tenint en compte que això

era com es començava a fer dintre de tota l'antropologia. Si bé és cert que hi havia l'antropologia de l'Àfrica occidental, també hi havia l'antropologia del Mediterrani, que era més propera a nosaltres. Jo crec que per això ens va agradar, ens va interessar més. O sigui, era una cosa que tenia un fonament intel·lectual, no era una cosa per casualitat. També és veritat que com teníem pocs recursos econòmics, llavors també era més fàcil fer-ho "at home". També jo me vaig donar compte que llogar una casa a Formentera...! [riures] També m'hagués pogut anar a Cambotja, eh?

Llavors, això és un aspecte. Lo altre que me demanaves, què és lo que ha canviat en temes d'ensenyament... A veure, quan vam començar nosaltres (de professors ja, no d'alumnes), teníem només dues o tres assignatures que donàvem. Una era "*Introducción a la antropología cultural*" o algo així. Això ho donàvem tots, eh?, perquè hi havia bastant de grups. Era una introducció a l'antropologia cultural que normalment tenia bastanta gent i llavors eren classes com sermons d'aquells grossos, eh? Era una època també en què creixia molt la universitat, per això vam entrar: érem força de treball. De ser una universitat molt petita, de sobte buf!, va anar creixent. I llavors hi havia tres o quatre grups, no sé, una quantitat de grups impressionants... Si fèiem classes fins a les deu del vespre pràcticament! Era una fàbrica això. [riures] I clar, jo crec que això determinava molt. Hi havia gent gran que també estudiava. Ara també n'hi ha, però llavors dominaven, sobretot als grups de la tarda. I jo crec que també hi havia uns altres interessos.

Jo crec que lo que hi ha ara bàsicament és que han augmentat el número d'assignatures (en teniu moltes) i sobretot el que ha succeït és que hi ha menys gent. Encara que n'hi hagi molta, eh? (perquè a antropologia n'hi ha molta), hi ha menys gent que en aquella època. Almenys a les assignatures. I això es pot transformar més, o bé en seminaris, o bé en altres tipus d'ensenyaments que en aquella època nos eren més difícils. Jo recordo que en aquella època hi havia assignatures optatives; que eren les que volíem fer nosaltres, les optatives, però no era possible. Les optatives sí que eren més tipus seminari i ademés podies explicar una mica més la teva recerca. Jo recordo que amb el Jesús [Contreras] alguna vegada havíem fet una assignatura junts... També fèiem coses d'aquest tipus. Però ara també teniu una altra...

Ara teniu més fonts d'informació. Molta més. Teniu en compte que en aquella època la informació venia de les classes. O d'algun llibre, però al final es convertia en un manual. Jo crec que ara vosaltres teniu molta més informació. Teniu internet, en poques paraules, no? Llavors els professors han de fer competència a internet, cosa que és impossible; vull dir que és absurd fer-ho. Si de cas s'haurà d'utilitzar més o menos.

*Jo crec que ara vosaltres
teniu molta més informació.
Llavors els professors han
de fer competència a
internet, cosa que és
impossible; vull dir que és
absurd fer-ho.*

Llavors, jo he vist sempre molta continuïtat; me costa veure moments de ruptura en l'ensenyament, per exemple. Vam tenir una sort, crec jo, que vam estar a punt de perdre el grau, però després ho vam aconseguir. Això es va fer amb moltes reunions, amb moltes coses d'aquestes, eh?, perquè estàvem a punt de ser convertits única i exclusivament en màster i en doctorat. I això jo crec que haguera estat un problema, tant per vosaltres com per nosaltres; per tots. Això jo crec que sí que va ser un moment de molt de risc. Però gràcies a que érem així, que teníem aquestes associacions com l'ICA i tot això, immediatament ens vàrem organitzar i van recular una mica.

I des del punt de vista de la recerca, des d'un moment en què pràcticament no hi havia recerca a ara, jo crec que sí que hi ha hagut un canvi. Això no ho heu de dir mai, eh!, lo que heu de dir és que falten recursos. Perquè de recursos sempre en falten, és una llei econòmica això. Però des del principi de la transició fins ara hi ha més recursos, és evident. Hi ha més alumnes, tot és molt més gran. Inclús algunes vegades, sobretot nosaltres, diem buf!, hi ha massa gent, massa... Estàvem més acostumats a conèixer-mos tots. Per exemple, jo ara que estic jubilat ja no conec a tots els professors del departament.

Sara: I quin creu que és l'objectiu de la disciplina? [riures]

B: I ara què vols que digui? [riures] Quin és l'objectiu? Sí, jo crec que s'ha de pensar de tant en quant aquestes coses... [pensa] A veure, és que no vull donar-vos una cosa convencional, sinó el que jo crec... Lo que a mi m'agrada quan llegeixo alguna

cosa de la disciplina (o sigui, una monografia o tot això), és que m'expliqui determinat tipus de comportaments o maneres de pensar, però que m'ho expliqui de tal manera que hi pugui seguir recercant. O sigui, no allò de dir "bueno, ja està tot explicat", sinó que vagi explicant sempre quelcom a partir del qual tu podries també fer alguna cosa. Evidentment el tema bàsic crec jo que seria el comportament humà, però sobretot les maneres. Hi ha una cosa dins de l'antropologia que jo sempre penso que és així: que lo que estudiem són relacions. I jo lo que vull és que m'expliquin algunes d'aquestes relacions, aquest aspecte relacional —que no és lo mateix que aquest aspecte més psicològic, més intern—, és quelcom que està dins de la disciplina i és una bona eina crec jo.

Jo sempre penso que lo que estudiem són relacions. I lo que vull és que m'expliquin algunes d'aquestes relacions.

Sara: I com veieu la situació actual de l'antropologia?

B: Boníssima, boníssima! [riures] Sí! A veure, jo crec que sí que hem fet un salt important. I que la disciplina, a no ser que vingui tot un altre món, està ben assentada.

Està ben assentada a la universitat, cosa que és molt important! Alguna vegada ho oblidem, però a part d'anar a la ràdio has d'anar als Consells de departament i aquestes coses que són molt més pesades. [riu] Però crec que l'antropologia està ben assentada dintre de l'acadèmia, crec que ens respecten les altres disciplines (algunes més, algunes menos...), però crec que hi ha un cert respecte a l'antropologia. I jo diria que ja tenim assegurada la seva continuïtat. I la seva continuïtat sou vosaltres, no? Però que no crec ja que desaparegui i en aquest sentit està millor, perquè ja vos he dit que hem viscut algun moment de risc, de risc de desaparició.

Sara: Molt bé, i ara per acabar, la última. Tot i essent professor emèrit i que ja us heu jubilat, al llarg del vostre recorregut com antropòleg, us heu plantejat mai deixar l'antropologia? [riures]

B: Sí! Sí, sí, moltes vegades. [riu] Sí, perquè et canses i no sé..., aquest tipus de lluites que tot està en risc... Per això ho he citat; aquest moment en que

l'antropologia estava a punt de desaparèixer, com aquell qui diu, jo ho vaig trobar espantós. Perquè després de tants anys, al damunt, haver de tornar allà mateix... Ho trobava molt dur. Bé, i algunes vegades per qüestions més de caràcter arriba un moment que dius... Tants d'anys dins d'un departament no va bé. No ho sé. Però clar, és culpa meva això, m'hagués pogut presentar a altres llocs. Jo què sé. Ho havia pensat, sempre pensava coses d'aquest tipus, però mai no ho vaig fer, perquè tampoc és tant fàcil, eh? Però sí que... A lo millor sí que he pensat en deixar-ho tot i dedicar-me a una altra cosa! [riures] Tant en el principi com en el final. Ara ja no ho puc pensar. [riures]

Totes: Doncs molt bé, moltes gràcies.

B: Gràcies a vosaltres. Jo crec que ja ho he contestat tot... i més!